

of scientific and educational activity of the Ukrainian Republican Division of the D. I. Mendeleev All-Union Chemical Society in 1959–1965 years.

Keywords: archival documents, scientific society, chemicals in agriculture, Mendeleev Congress, Ukrainian Republican Division of the D. I. Mendeleev All-Union Chemical Society.

УДК 001.32:54(477)“1959–1965”

Алексей Лукьянец,

науч. сотрудник института архивоведения НБУВ

Научно-организационная и просветительная деятельность Украинского республиканского отдела ВХТ им. Д. И. Менделеева (1959–1965): документальное наследие

В статье определены и проанализированы источники по исследованию деятельности Украинского республиканского отдела Всесоюзного химического общества им. Д. И. Менделеева (УРО ВХО) по материалам фонда ЦГАВО Украины. Фонд содержит различные документы и материалы, в том числе справки, докладные записки, решения, планы, статистические отчеты правления и другие документы, которые подробно освещают научно-организационную и просветительскую деятельность общества в сферах содействия эффективному внедрению достижений химической науки в народное хозяйство и быт, пропаганда химических знаний среди населения, содействие изобретательству и рационализаторства и тому подобное. На основе собранных материалов показана структура, прослежены организационный рост и основные недостатки в работе общества. Определено, что перечисленные документы и материалы служат основным источником для реконструкции научно-организационной и просветительской деятельности УРВ ВХТ в 1959–1965 гг.

Ключевые слова: архивные документы, научное общество, химизация сельского хозяйства, Менделеевский съезд, Украинский республиканский отдел Всесоюзного химического общества им. Д. И. Менделеева.

УДК 004.65:091 (02):929 Антонович Д. В.

Тетяна Мяскова,

старш. науч. співробітник НБУВ,

канд. іст. наук

ОСОБОВА БІБЛІОТЕКА Д. В. АНТОНОВИЧА У ФОНДАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО: ІСТОРИКО-КНИГОЗНАВЧА ХАРАКТЕРИСТИКА ВИДАНЬ ТА ЇХ ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ В ЕЛЕКТРОННОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Стаття присвячена дослідженню книг з особової бібліотеки історика українського мистецтва та театру, громадського і політичного діяча, засновника Українського вільного університету у Празі Дмитра Володимировича Антоновича. З'ясовано історичні умови, що визначили збирацьку діяльність вченого, проаналізовано історію формування особової книгозбірні та зроблено історико-книгознавче опис видань, що зараз зберігаються у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ.

Ключові слова: Дмитро Володимирович Антонович, особова бібліотека, історико-книгознавчий аналіз.

У відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій (далі – ВБЗІК) Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі – НБУВ) зберігаються книжкові колекції-бібліотеки, сформовані впродовж XVIII–XIX ст. Кожна з таких книжкових колекцій має власну історію формування, побутування та, зрештою, надходження у 1-й третині ХХ ст. до фондів новоствореної Всенародної бібліотеки України (далі – ВБУ). Крім того, шлях кожної колекції нерозривно пов'язаний з історичними подіями минулого. Тому на сьогодні значно зріс інтерес до історії цих книжкових зібрань, оскільки їх історико-книгознавче дослідження дозволяє відновити історичну пам'ять поколінь та простежити за розвитком наукової думки.

Стаття присвячена дослідженню історії формування особової бібліотеки історика українського мистецтва та театру, громадського політичного діяча, засновника Українського вільного університету у Празі Дмитра Володимировича Антоновича. З'ясовано обставини, що визначили збирацьку діяльність вченого, проаналізовано історію формування його власної книгозбірні та її сучасний стан. У запропонованій науковій роботі зроблена історико-книгознавча характеристика книг з особової бібліотеки

науковця-мистецтвознавця, відокремлених з масиву документів, що надійшли у відділ бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ з обмінно-резервного фонду (далі ОРФ) НБУВ. Книги, зібрані вченим, що зберігаються у ВБЗІК НБУВ, представлені в електронному каталозі за допомогою САБ ІРБІС-64.

Біографічна довідка. Дмитро Володимирович Антонович (псевдоніми й криптоніми: Муха, Войнаровський, Северин Войнилович, Подорожний, Шельменко, Д. А., С. В.; 1877–1945) – український вчений-театрознавець і мистецтвознавець та громадсько-політичний діяч. Син засновника української історіографії В. Б. Антоновича, чоловік художниці К. Серебрякової та батько істориків Михайла і Марка Антоновичів [4, с. 106–107].

У останні роки з'явилася низка праць, присвячених громадсько-політичній та науковій діяльності Д. В. Антоновича. Апогеєм стало дисертаційне дослідження А. І. Шаповала «Громадсько-політична та наукова діяльність Дмитра Антоновича» та монографія цього ж дослідника [7]. У названій роботі на основі аналізу значного архівного матеріалу і наукової літератури висвітлюється життєвий, науковий, громадсько-політичний шлях мистецтвознавця та історика культури Д. В. Антоновича, його педагогічна діяльність як в Україні, так і в еміграції на тлі подій кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. У вказаній історичній монографії також визначено внесок вченого у дослідження історії та культури України. Проте, у цих працях практично відсутня інформація про особову бібліотеку Дмитра Володимировича.

Відомо, що батько Дмитра Володимировича – основоположник української історіографії Володимир Боніфатійович Антонович – володів на момент формування особистості сина чималою ґрунтовно підбраною українознавчою бібліотекою, де, за твердженням Андрія Шаповала, Дмитро мав чудову можливість поглиблювати свої знання. «Немає сумніву в тому, що в багатій бібліотеці Володимира Антоновича твори Тараса Григоровича Шевченка, його «Кобзар» займали почесне місце, завдяки чому Дмитро ще у ранньому віці мав можливість познайомитися з його творчістю. Доступними для Дмитра Антоновича були й матеріали про життя та творчу спадщину Кобзаря, які щороку у лютому числі друкував часопис «Киевская старина». Журнал також регулярно публікував репродукції художніх творів митця, знайомство з якими відкрило перед Д. Антоновичем не тільки поетичний, а й малярський геній Т. Шевченка» [7, с. 46]. Тому, можемо сміливо стверджувати, що

самоприклад батька надихнув сина на збирання власної бібліотеки. У відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки імені В. Стефаника зберігається листування Дмитра Антоновича з українським істориком, педагогом, суспільно-політичним діячем Олександром Григоровичем Барвінським. Серед листів міститься особлива подяка істориком і видавцеві «Руської історичної бібліотеки» від Д. Антоновича за першу подаровану йому книжку українською мовою [7, с. 47].

Під час навчання в Харківському університеті Дмитро Володимирович був постійним читачем Харківської публічної бібліотеки. У той час його вразила відсутність у 60-ти тисячному фонді цієї книгозбірні україномовних книг. А коли майбутній вчений був студентом історико-філологічного факультету Київського університету св. Володимира, випишував собі видання з книгарні Наукового товариства ім. Т. Шевченка (далі НТШ). Також Дмитро Антонович працював в університетській бібліотеці, де ретельно студіював наукову літературу. В Інституті рукопису НБУВ збереглися бланки замовлень вченого. Серед книг, якими цікавився науковець, були: Буркхардт Я. «Культура Італії в епоху Возрождения» (СПб., 1878); Фойгт Г. «Возрождение классической древности или первый век гуманизма» 2 т.; Афанасьев Г. Е. «История Ирландии» (СПб., 1907); Семенов-Тянь-Шанский П. П. «Этюды по истории нидерландской живописи» (СПб., 1885); Кареев Н. И. «Поместье-государство и сословная монархия средних веков» (СПб., без року видання) [8, арк. 1]. За свідченням О. Коваленка, Д. Антонович мав власну чималу бібліотеку, яка ледве вміщувалася в його невеликій оселі [2, с. 34]. Частина літератури Дмитро Володимирович отримував зі Львова від Є. Косевича та А. Крушельницького [11, арк. 22]. Також, за рекомендацією М. Грушевського, Дмитро Антонович деякий час працював у науковій бібліотеці НТШ, де збирав різноманітні матеріали про батька, робив копії з «писаної покійним біографії» [9, арк. 1].

На початку 1906 р. для наукових студій з історії західноєвропейського мистецтва Дмитро Антонович вперше виїхав за кордон, де працював у бібліотеках і музеях Мюнхена, Дрездена і Берліна, вивчаючи історію мистецтва. Після перемоги більшовизму в Україні Дмитро Володимирович став емігрантом.

Ще у серпні 1918 р. Д. Антонович брав участь у створенні закону про формування фонду Національної бібліотеки. Разом з такими вченими як В. І. Вернадський, А. Кримський, С. Єфремов подарував власні книги новоствореній бібліотеці [5, с. 119–120].

Якщо книги його батька, вченого історика В. Б. Антоновича, потрапили до бібліотеки історико-філологічного відділу ВУАН, то книги Дмитра Володимировича – до соціально-економічного Відділу академії (функціонував з 27 листопада 1918 р.). Підтвердженням цього є печатки на знайдених нами книгах. Крім того, книги Д. Антоновича мають такі зовнішні ознаки: на титульній сторінці підпис «Дмитро Антонович»; підпис чорними чорнилами «Д. Антонович»; штамп синього кольору «Антонович»; на корінцях деяких книг тиснення – літери «Д. А.».

Слід зазначити, що Дмитро Володимирович передав українським установам тільки частину книг, іншу – взяв у еміграцію в якості допомоги для читання лекцій, роботи над перекладами та написання наукових праць. Навіть зводячи кінці з кінцями за кордоном, вчений ніколи не продавав книжок зі своєї бібліотеки [7, с. 180]. Крім того, за твердженням Андрія Шаповала [7, с. 182], у родинному домі Антоновичів, на розі вулиць Жилианської та Кузнечної за номером 20/40 в Києві, після жовтневого перевороту залишились цінні книги з бібліотеки Дмитра Антоновича, колекція листівок і світлин з відображенням пам'яток українського та світового мистецтва, які вчений збирав усе своє життя. Деякі з цих раритетів його дружині, Катерині Михайлівні, вдалося перевезти чоловікові за кордон лише у 1923 році. Колекція фотографій зберігається зараз у Центральному державному історичному архіві України м. Києва в особовому фонді В. Антоновича. Містить 150 світлин визначних особистостей XIX ст.: М. Баркляя, Й. Лелевеля, М. Сеченова, А. Мицкевича, М. Погодіна і багатьох інших [10].

Крім збирацької діяльності, Дмитро Антонович займався і бібліотечною роботою, зокрема вчений брав активну участь в культурній Комісії при Українській мирній делегації, що була створена в 1918 р. з метою повернення до України архівних, музейних, художніх та інших речей з РРФСР. Безпосередня участь Дмитра Антоновича полягала у введенні до списку речей, що мали бути повернені, мініатюр західноєвропейських рукописів, які на той час були вивезені і знаходились в російських бібліотеках, музеях та інших культурних, церковних і державних установах. Він написав пояснювальну записку до списку художників, чії твори мають обов'язково бути повернені до України [7, с. 15–71].

Живучи і працюючи в еміграції, вчений не полишив бібліотечної діяльності. У 1922 р. в Празі при Українському вільному університеті за ініціативи Д. Антоновича, який очолював Бібліотечну комісію, було

створено університетську книгозбірню, де вчений впродовж 1922–1939 рр. безоплатно виконував обов'язки директора і голови бібліотечної комісії. Не дивлячись на те, що бібліотека не мала власного бюджету, її книжкові фонди швидко зростали за рахунок книгообміну та пожертв. Якщо на початку свого існування бібліотека при Українському вільному університеті (далі УВУ) нараховувала 52 назви книжок, за рік кількість збільшилась вже до 839 назв. Власні книги жертвували книгозбірні і сам Дмитро Володимирович. Так, у 1924–1925 рр. ним було подаровано 172 книги. Крім того, Дмитро Антонович був засновником і керівником музею при УВУ, сховища якого зберігали близько 700 тисяч експонатів. При музеї функціонували 25 допоміжних бібліотек [3, с. 13]. У 1939 р. фонд університетської бібліотеки при УВУ в Празі нараховував близько 10 380 книжкових одиниць. Брав участь вчений і у Міжнародному конгресі бібліотечарів і приятелів книги та Міжнародному конгресі для мистецького виховання, що відбулися у 1926 р. [1, с. 140–141].

Зараз у ВБЗІК знаходяться 40 книжкових одиниць з особової бібліотеки Дмитра Антоновича. Нами проведено історико-книгознавчий аналіз цих видань.

Цікавою є книга німецького історика, економіста та публіциста Карла Каутського «Противоречия классовых интересов в 1789 году». Книга видана у Києві у друкарні С. В. Кульженко в 1902 р. Титульну сторінку цього видання прикрашає портрет Каутського. У книзі штамп «Дмитро Антонович», дві печатки: «ВУАН. Всенародна бібліотека України» і «Всеукраїнська Академія наук. Бібліотека соціально-економічного відділу».

Інша книга з особової бібліотеки Д. Антоновича – російськомовний переклад твору англійської романістки Раме Марії Луїзи «Маремм» [S. I., s. a.]. На корінці цієї книги тиснення – літери «Д. А.», у середині – підпис Дмитра Антоновича.

Ще один документ – праця французького письменника та художника Еджена Фроментіна «Les maitres d'autrefois: Belgique Hollande» dix-septième édition (Paris, 1908) – має тиснення на корінці літери «Д. А.» та штамп «Антонович».

Інша книга з книгозбірні вченого-мистецтвознавця є відбитком з журналу «Русская мысль» за 1897 рік. Це художній твір англійської новелістки Марриет Флоренс «Наследник Лорда». Книга має наклейку з підписом Дмитра Антоновича на палітурці поряд з назвою книги.

Ще одним відбитком з журналу «Русская мысль» за 1880 рік є праця французького романіста та драматурга Альфонса Доде «Жак. Современные нравы». Цю працю було опубліковано в журналі «Отечественные записки» в 1876 р. На корінці книги літери «Д. А.», всередині – підпис самого Дмитра Антоновича. Ще один твір А. Доде, який є у складі особової бібліотеки Дмитра Володимировича, – це «Необычайные приключения Таргарена из Тараскона». На палітурці цієї книги наклейка з написом «Портреты. Д. Антонович».

Окремою одиницею зберігання в особовій бібліотеці Дмитра Антоновича є незакінчена стаття з журналу «Русская мысль» з нагоди 100-річчя «жалованной грамоты» дворянству 1785 року. Автор цього твору – Іван Іванович Дитятин, професор Юрьєвського Імператорського університету, Демидівського юридичного ліцею, спеціаліст у галузі державного права, викладач історії розвитку системи органів місцевого самоврядування в Росії з петрівських часів до кінця XIX ст. Книга переплетена, на корінці тиснення літери «Д. А.», на палітурці наклейка з підписом «Д. Антонович».

Інша робота з книгозбірні вченого – книга французької письменниці графині де Мартел «Тор de chic! (Paris, [1905]) – має штамп «Дмитро Антонович».

У названій особовій бібліотеці є праця, присвячена картинам з Королівського музею витончених мистецтв у Бельгії «Les tapisseries: Belgium. Musées royaux d'art et d'histoire / par J. Destrée... (Bruxelles, 1910).

Збереглося разом з іншими книгами Д. Антоновича до нашого часу і третє видання книги бельгійського письменника Андре Фортени «Histoire de la peinture française au XIXme siècle (1801–1900)» (Paris, 1906). На корінці цієї книги тиснення літери «Д. А.», у середині печатки: синього кольору «Антонович» та округла «Всеукраїнська Академія наук. Бібліотека соціально-економічного відділу».

Інші книги з особової бібліотеки Д. Антоновича, що зберігаються у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій, і мають чіткі ознаки приналежності до книгозбірні вченого: «In onore di Duccio de Buoninsegna e della sua scuola» (Sienna, 1913) та книга Лаури Філіппіні «La Scultura nel trecento in Roma» (Torino, 1908) з тисненими літерами «Д. А.», штампом чорного кольору «Антонович» та округлою печаткою «Всеукраїнська Академія наук. Бібліотека соціально-економічного відділу»; книга Антоніо Согліано «Guida di Pompei (Roma, 1899) з дарчим написом автора, штампом

чорного кольору «Антонович» та округлою печаткою «Всеукраїнська Академія наук. Бібліотека соціально-економічного відділу».

Збереглася книга, яку Дмитро Володимирович привіз зі своїх мандрівок за кордон, присвячена одному з головних пам'ятників італійської готичної архітектури Палацу Дожей у Венеції «Il Palazzo Ducale in Venezia» ([S. l., s. a.]). На виданні є штамп чорного кольору «Антонович». Наступна книга італійської тематики авторства Феделі Тарані «Cenni storici e artistici della chiesa di S. Trinita e suo restauro» (Firenze, 1897) присвячена католицькій церкві Святої Трійці (Санта Триніта) у Флоренції. Видання має штамп чорного кольору «Антонович». У складі особової бібліотеки Дмитра Антоновича є ще одна книга цього ж автора присвячена церкві Святого Спасителя, зведених на горі у Флоренції, «La Basilica di S. Miniato al Monte: guida storico-artistica / Fedele Tarani» (Firenze, 1909).

Є в книжковій колекції Д. Антоновича путівник з ілюстраціями художнього Музею Коррер у Венеції «Guida illustrata del Museo Civico Correr di Venezia» (Venezia, 1909). Книга має штамп синього кольору «Антонович».

Ще одна книга з фонду особової бібліотеки вченого – російськомовний переклад книги французького автора Шарля Байє «Очерк истории искусств» (СПб., 1904). На корінці видання тиснення літери «Д. А.» та штамп на сторінках книги синього кольору «Антонович».

Також, серед книг Д. Антоновича збереглась праця російського історика, доктора російської історії, професора, автора робіт з соціальної історії Росії XVIII – першої половини XIX ст. В. І. Семемвського, а саме «Крестьянский вопрос в царствование Императора Николая» (Москва, 1884). У книзі є підпис чорними чорнилами «Д. Антонович».

Є у книгозбірні вченого відбитки статей російського письменника О. І. Ертеля «Минеральные воды» та «Соженная Москва» з журналу «Русская мысль». На корінці книги тиснення букви «Д. А.», а на титулі підпис чорними чорнилами «Д. Антонович».

У особовій бібліотеці вченого наявна книга німецького педагога та історика Оскара Йегера «История Греции» (СПб, [1876]). На корінці книги тиснення букви «Д. А.», на титульній сторінці підпис чорними чорнилами «Д. Антонович».

Переплетені в окрему книгу відбитки праць літературного критика та історика російської літератури О. М. Скабичевського «Беседы о русской словесности: критические письма» з журналу «Отечественные

записки». Даний екземпляр має підпис чорним чорнилом «Д. Антонович».

Інші книги з особової бібліотеки Д. Антоновича: російськомовний переклад роботи Поля де Рузьє «Профессиональные рабочие союзы в Англии» (СПб., 1898), Врк «Польские письма» (Москва, 1881/1882), «Чёрный и белый: сцены из жизни в штате Миссури» (СПб., 1857).

Частину статей з деяких журналів сам Дмитро Антонович поєднанав у збірники, на корінцях яких є літери «Д. А.». Такі власницькі конволюти були дуже поширені свого часу серед бібліофілів. Зокрема батько Дмитра, Володимир Боніфатієвич Антонович, у своїй особовій бібліотеці теж мав чимало власницьких конволютів, об'єднаних переважно спільною науковою тематикою. Отже, в особовій бібліотеці Д. Антоновича були конволюти: збірник у власницькій оправі з написом «Смесь» на корінці книги та власноручним підписом Д. Антоновича на титульній сторінці. До складу цього збірника увійшло 35 алігатів, переважно відбитки художніх творів, які друкувалися в журналі «Русская мысль»: А. Барикової «Лесное озеро, как зеркало большое»; В. Лихачьова «Оправдание певца: из ирландских мелодий Томаса Мура»; Л. Трефолева «Из Прерадовича»; Д. Михайловського «В горах»; В. Немировича-Данченка «Трубадур: каталонское предание»; Е. Ухтомського «Мы – родники. Нас недра гор сковали...» та «Широкою стеной кругом встают валы»; С. Фруга «Околдуй меня, очаруй меня»; Д. Цертелєва «Жертвоприношение Будды»; Д. Мережковського «Пойми же, наконец, пойми: я не хочу...», «Не думала ли ты, что, бледный и безмолвный: стихотворения»; твори Л. Пальміна «Песня», «Русская песня», «Наша участь», «Спиридоний-солнцеворот», «Лири Аполлона»; М. Аксакова «Буря: Для баса и фортепиано» та «Смех: посвящается Л. М. Свободину»; Е. Кострова «Из нашей старины: гимн на Новый 1786 год»; В. Ракітіна «Истина»; О. Онегіна «Четыре новые строфы «Родословной моего героя» А. С. Пушкина»; С. Надсона «Посмертные стихотворения: поэзия, Если любишь»; А. Віньї «Смерть волка: пер. Н. Ларка»; Е. Ожешкової «Сильный Самсон: городская картинка»; М. Грота «К вопросу об истинных задачах философии: вступительная лекция, читанная в Московском университете 7 октября 1886 года»; М. Песковскою «Университетская наука для русских женщин». Крім того, у збірнику «Смесь» вміщені архівні матеріали.

Інший конволют, до складу якого увійшли різноманітні праці з журналу «Русская мысль», має напис на корінці «Повести» і власноручний підпис Д. Антоновича на титульній сторінці. Збірник укладено з таких творів:

М. Златоврацького «Город рабочих» та «Мои видения»; М. Лескова «Спасение погибавшего (1839 г.)»; Л. К. Лазаревського «Школьная икона / Вступ. статья А. Степовича»; розповідь С. Каронина «Дикарь»; праця С. Максимова «Два пустосвята: из воспоминаний»; твір Джорджа Байрона в перекладі П. Козлова «Дон-Жуан»; твір К. Назарьєвої «По расчету»; розповіді І. Салова «Маленький роман в селе Подкурғанном» та «Македон и Душет»; П. Бобрикіна «Презренный: записки мужа»; М. Лескова «Бытовые апокрифы: по устным преданиям об отцах и братиях»; А. Доде «Видение кольмарского судьи».

Інший конволют, означений написом на корінці «Естественные науки» та підписом Д. Антоновича на титульній сторінці, складається з таких праць: К. Тимирязєв «Опровергнуть ли дарвинизм?»; М. Венюков «О вырождении рода человеческого»; науковий огляд успіхів суспільних наук, особливо соціології та юриспруденції; В. Михайловський «Космополит на троне Цезарей» (відбиток статті без початку з особистим підписом автора); С. Южаков «Вопросы гегемонии в конце XIX века»; Г. Брандес «Граф Мольтке»; записки агента лондонської поліції, праця французького письменника Луї Леже «La Vulgaria» («Освобождение Болгарии»); М. Шульгін «Из истории германских университетов: по поводу 500-летнего юбилея Гейдельбергского университета»; С. Варшер «Литературный противник Шекспира: страницы из истории английского театра времен Елизаветы»; історичні твори В. Михайловського «Славянские первоучители св. Кирилл и Мефодий» та «Джон Виклиф и Ян Гус: по случаю 500 летнего юбилея Биклифа»; П. Ковалевський «Иван Николаевич Крамской: из «Встреч на жизненном пути»; науковий огляд життєдіяльності нижчих організмів та успіхів техніки та боротьбою з шкідливими організмами. Є в цьому конволюті і некрологи, присвячені пам'яті П. В. Анненкова та І. М. Харламова.

Ще один власницький конволют в особовій бібліотеці Дмитра Антоновича з написом на корінці книги «Успенский. Повести» та тисненням літер «Д. А.» складається з оповідань російського письменника Г. І. Успенського. Причому багато оповідань були дописані Д. Антоновичем від руки. Крім того, до «Повестей» були приплетені твори М. Аксакова, І. Борисова та ін.

Інший конволют з книжкового зібрання Д. Антоновича, на корінці якого є напис «Общественные очерки» та тиснення літер «Д. А.», у своєму складі має: працю російського історика та суспільного діяча, професора загальної

історії В. І. Герье «Учение о нравственности и социальная утопия Мабли: научный обзор»; різноманітні наукові статті – «Исправительные заведения для несовершеннолетних», «По поводу круговой поруки», «Материалы для истории уничтожения крепостного права в России», «Народное обычное право как исторический материал»; працю російського правознавця І. І. Дитятіна «Из истории местного управления»; роботу російського публіциста і політичного діяча Г. Б. Іоллоса «Ответственность предпринимателей и страхование рабочих в Германии: доклад, прочитанный 16 декабря 1885 г. в московском юридическом»; декілька рецензій та відбитки праць з суспільно-політичних, етичних, педагогічних і юридичних питань.

Журнали в особовій бібліотеці Д. Антоновича були літературні та науково-популярні: «Жизнь» за 1901 р., «Слово» за 1878 р., «Отечественные записки» за вересень 1879 р.

Усі книги з особової бібліотеки Дмитра Антоновича, як окремі примірники так і конволюти з їх складовими алігатами, введені до електронного каталогу НБУВ, створеному на платформі IRBIS-64. Опис кожного алігата здійснено окремо. Тому замість 40 одиниць зберігання представлено бібліографічний опис 124 документів. Слід зауважити, що особова бібліотека Дмитра Антоновича відкрита для поповнення, а її популяризація, в тому числі і за допомогою електронного середовища, допоможе відшукати книги з колекції вченого в різних установах України та зарубіжжя.

Список використаних джерел

1. *Єржабкова Б.* Незабутня постать великої людини: Дмитро Антонович (1877–1945) / Б. Єржабкова // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Історичні науки. – 2007. – Вип. 9. – С. 139–145.
2. *Коваленко О.* На межі двох віків // 3 минулого : Збірник. – Варшава, б. в. – Т. 2. – С. 27–54 // Взято з монографії А. Шаповала. – С. 60.
3. *Наріжний С.* Українська еміграція. Культурна праця української еміграції 1919–1939 : Матеріали, зібрані С. Наріжним до другої частини. – К. : Видавництво імені О. Теліги, 1999. – 271 с.
4. *Пінчук Ю. А.* Антонович Дмитро Володимирович // Енциклопедія історії України: В 5 т. Т. 1 : А – В. – К. : Наукова думка, 2003. – 688 с. : іл.
5. *Розовик Д. Ф.* Українське культурне відродження в роки національно-демократичної революції (1917–1920) / Д. Ф. Розовик. – К. : ВПЦ «Київ. ун-т», 2002. – 310 с.

6. Українські культурні цінності в Росії : перша спроба повернення, 1917–1918 / Упоряд. : С. Кот, О. Нестуля // Серія «Повернення культурного надбання України: документи свідчать». – Вип. 1. – К., 1996. – 320 с.

7. *Шаповал А. І.* Дмитро Антонович: життя та діяльність : [монографія] / А. І. Шаповал. – Миронівка: Миронівська друкарня, 2012. – 346 с.

8. ІР НБУВ, ф. II, № 30569, «Папери Дм. В. Антоновича : а) вимоги на книги з бібліотеки; б) вхідний квиток до бібліотеки; в) розписка про посилку у рекомендованих листів, 2 телеграми на ім'я Д. Антоновича».

9. ІР НБУВ, ф. 164, № 28 «Лист Михайла Сергійовича Грушевського до бібліотеки наукового товариства ім. Шевченка з проханням дозволити Д. В. Антоновичу зробити копії матеріалів». – 1 арк.

10. ЦДІА України у м. Києві, ф. 832, оп. 1, спр. 163 «Фотографии Антоновича».

11. ЦДІА України у м. Львові, ф. 361, оп. 1, спр. 50 «Листи А. Алискевича, В. Андрійського і Д. Антоновича до А. Крушельницького (1900–1930рр.)». – 28 арк.

Стаття надійшла до редакції 14.05.2015 р.

UDC 004.65:091 (02):929 Антонович Д. В.

Tetiana Miasikova,

Ph. D., senior researcher, Vernadsky National Library of Ukraine

D. V. Antonovych personal library in funds of Vernadsky National Library of Ukraine: historical and bibliological analysis of publications and its presentation in an electronic environment

The object of the paper is the personal library of Ukrainian art historian and theater, public and political figure, the founder of Ukrainian Free University in Prague, Dmytro Volodymyrovych Antonovych. The analysis of main publications regarding the life and scientific activity of D.V. Antonovych give the possibility to determine the historical conditions which direct collecting activity of the scientist. The article also reviewed the history of the formation of the personal library of Antonovych and made a detailed historical and bibliographic description of the publications, which are now stored in the department of library collections and historical collections of Vernadsky National Library of Ukraine (VNLU). Analytical study of documents from his personal library allows the conclusion that the thematic structure of its library represents both professional interests and literary preferences of the owner. The personal collection D.V. Antonovych contained a lot of the proprietary convolutes composed thematically. The documents are unique due to a special printed cover with embossed letters on the spine «D. A.». Documents from the personal library of D.V. Antonovych are presented in an electronic environment using IRBIS-64 software.

Keywords: Dmytro Volodymyrovych Antonovych, personal library, historical and bibliological analysis.

УДК 004.65:091 (02):929 Антонович Д. В.

Татьяна Мяскова,

канд. ист. наук. старш. науч. сотрудник НБУВ

**Личная библиотеки Д. В. Антоновича в фондах
Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского:
историко-книговедческая характеристика изданий
и их популяризация в электронной среде**

Объектом исследования в статье стала личная библиотека историка украинского искусства и театра, общественного и политического деятеля, основателя Украинского свободного университета в Праге, Дмитрия Владимировича Антоновича. Анализ основных публикаций, посвященных жизни и научной деятельности Д. В. Антоновича, позволил выяснить исторические условия, определившие собирательскую деятельность ученого. Также в статье раскрыта история формирования личной библиотеки Д. В. Антоновича, сделано подробное историко-книговедческое описание изданий, которые сейчас хранятся в отделе библиотечных собраний и исторических коллекций НБУВ. Аналитическое изучение документов из его личной библиотеки позволило сделать вывод, что тематический состав его библиотеки отражал как профессиональные интересы владельца, так и его литературные предпочтения. Личное собрание Д. В. Антоновича содержит собственнические конволюты, составленные по тематическому признаку. Неповторимость таких документов заключается в специальной печатной обложке с тиснением на корешке букв «Д. А.». Документы из личной библиотеки Д. В. Антоновича представлены в электронной среде с помощью программы ИРБИС-64.

Ключевые слова: Дмитрий Владимирович Антонович, личная библиотека, историко-книговедческий анализ.

УДК 023:94:908(477.42)

Ірина Приймак,

аспірантка НБУВ

**СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК
У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТОЛІТТЯ
(На прикладі Житомирської російської публічної бібліотеки)**

У статті розглянуто процес становлення публічних бібліотек на прикладі Житомирської російської публічної бібліотеки. Зроблено спробу висвітлити основні аспекти діяльності бібліотеки, встановити склад фондів та їхню подальшу долю, дослідити коло відвідувачів та уподобання читачів, а також з'ясувати роль публічних бібліотек у культурному відродженні Волині другої половини ХІХ століття.

Ключові слова: Житомирська російська публічна бібліотека, культурне відродження, книжковий фонд, читачі.

Друга половина ХІХ ст. позначилось низкою позитивних зрушень у соціально-економічному, політичному та культурному житті Російської імперії. Одним із факторів культурного розвитку Південно-Західного краю було створення мережі публічних й громадських бібліотек, які в той час активно засновували представники влади та діячі культури. Цей процес пройшов у своєму розвитку два хронологічні етапи: 1) до 60-х років ХІХ ст. (а саме 30-ті роки ХІХ ст.), коли бібліотеки виникали з ініціативи приватних осіб; 2) після 60-х років – адміністративний період, у який було засновано більшість таких бібліотек [1, с. 259]. Саме в другий період були відкриті найбільші публічні бібліотеки України: в 1865 р. – у Кам'янець-Подільському, 1866 р. – у Києві, Харкові, Житомирі, 1872 р. – у Херсоні, 1877 р. – у Чернігові [22, с. 10].

Метою даного пошуку є наукова реконструкція історії Житомирської російської публічної бібліотеки в контексті створення мережі бібліотек на теренах Російської імперії, їхніх засновників та меценатів, а також діяльності бібліотек, встановлення складу фондів, що, в свою чергу, є підґрунтям для вивчення регіональної історії, культури та бібліотечної справи України ХІХ–ХХ ст.

Ідея створення губернських публічних бібліотек у Російській імперії